پوشش بیمه‌ای خدمات توانبخشی و مرتبط با سالمندی؛ آمادگی بیمه‌های پایه سلامت برای مواجهه با سونامی پیری جمعیت

ایران با شتابی کم سابقه در حال ورود به دوران سالمندی جمعیت است. بر اساس جدیدترین آمارها، هم اکنون حدود ۱۲ درصد از جمعیت کشور (نزدیک به ۱۰ میلیون و ۲۰۰ هزار نفر) را سالمندان بالای ۶۰ سال تشکیل می‌دهند و پیش بینی می‌شود این رقم تا سال ۱۴۳۰ به بیش از ۳۰ درصد برسد. این تحول جمعیتی که در کشورهای توسعه یافته طی نزدیک به یک قرن رخ داده، در ایران تنها ظرف ۲۵ تا ۴۰ سال اتفاق می‌افتد؛ پدیده‌ای که بسیاری از کارشناسان از آن به عنوان «سونامی سالمندی» یاد می‌کنند.

نکته هشداردهنده‌تر، افزایش شمار سالمندان تنهاست. حدود ۸۶. میلیون سالمند ایرانی بدون همسر زندگی می‌کنند که از این میان ۳ تا ۵۳. میلیون نفر زن هستند. این پدیده با گسترش تجرد در میان‌سالی و کاهش شدید نرخ باروری (نخستین بار در سال ۱۴۰۳ تعداد موالید به زیر یک میلیون نفر رسید) تشدید شده و آینده‌ای را رقم خواهد زد که در آن شمار فزاینده‌ای از سالمندان، بدون شبکه حمایت خانوادگی و تنها، نیازمند مراقبت‌های تخصصی خواهند بود .

این واقعیت‌ها، بیمه‌های پایه سلامت را پیش از هر نهاد دیگری در خط مقدم پاسخگویی به این بحران قرار می‌دهد. پرسش کلیدی این است: آیا پوشش‌های بیمه‌ای فعلی برای خدمات توانبخشی و مراقبتی سالمندان، پاسخگوی این موج عظیم خواهد بود؟

خدمات توانبخشی سالمندان مجموعه اقدامات هدفمندی است که برای قادرسازی فرد به دستیابی به حداکثر توانایی عملکردی در ابعاد جسمی، حسی، ذهنی، روانی و اجتماعی انجام می‌شود. بیش از ۹۵ درصد سالمندان دست‌کم یک بیماری مزمن دارند و ۵۵ درصد با سه بیماری یا بیشتر دست و پنجه نرم می‌کنند که هزینه‌های درمانی را تا ۶ برابر افزایش می‌دهد .

این خدمات به چهار دسته اصلی تقسیم می‌شوند:

- توانبخشی پزشکی: فیزیوتراپی، کاردرمانی، گفتاردرمانی، بینایی سنجی و پرستاری
- توانبخشی اجتماعی: مددکاری برای افزایش سازگاری و حل مشکلات اجتماعی
- توانبخشی حرفه‌ای: کشف و تقویت توانمندی‌های حرفه‌ای
- توانبخشی آموزشی: آموزش اصول زندگی سالم، پیشگیری از عوارض و تغذیه سالم

با این حال، زیرساخت‌های ارائه این خدمات به شدت ناکافی است. کشور به حداقل ۲۵۰۰ متخصص طب سالمندی نیاز دارد، اما تنها ۲۳ نفر در این حوزه فعالیت می‌کنند. کمبود شدید فیزیوتراپیست، کاردرمانگر، گفتاردرمانگر و پرستار آموزش دیده، یکی از موانع اصلی ارائه خدمات توانبخشی به سالمندان است .

بر اساس تفاهمنامه میان سازمان بهزیستی و بیمه سلامت، خدمات توانبخشی از جمله کاردرمانی، گفتاردرمانی، تجویز سمعک و درمان اختلالات ارتباطی برای افراد دارای معلولیت تحت پوشش قرار گرفته است . با این حال، اجرای این تعهد با مشکلات جدی روبه‌رو شده است. سازمان بیمه سلامت صراحتاً اعلام کرده که بدون تامین منابع مالی نشاندار و جدید، امکان پذیرش تعهدات زائد بر بودجه را ندارد. بودجه این سازمان در سال‌های اخیر کاهش ۱۰ تا ۱۵ درصدی داشته و پذیرش تعهدات جدید بدون تامین اعتبار، تخلف محسوب می‌شود .

این چالش در مورد سالمندان که جمعیتی بسیار وسیع‌تر از معلولان تحت پوشش را تشکیل می‌دهند، ابعاد بزرگتری پیدا می‌کند. در حالی‌که برای اجرای قانون حمایت از معلولان بیش از ۳۰ هزار میلیارد تومان نیاز است و تنها ۱۳۰۰ میلیارد آن تامین شده، گسترش این پوشش به کل جمعیت سالمند نیازمند بودجه‌ای چندین برابر خواهد بود .

شکاف‌های ساختاری؛ از کمبود منابع تا نبود برنامه ریزی

نظام سلامت کشور برای مواجهه با سونامی سالمندی آمادگی لازم را ندارد. مهم‌ترین کمبودها عبارتند از:

- نیروی انسانی متخصص: کمبود پزشک، پرستار، کمک بهیار و متخصصان توانبخشی در سطحی بحرانی قرار دارد. آموزش نیروی متخصص عمدتاً محدود به تهران است و سایر شهرها از این آموزش‌ها بی بهره هستند.
- زیرساخت‌های ناکافی: بیمارستان‌ها و مراکز درمانی فاقد